

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Звягіної Олександри Михайлівни «Зовнішня політика польського королівства у Центрально-Східній Європі в умовах міждинастичного суперництва Ягеллонів і Габсбургів (1507 – 1548 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02. – Всесвітня історія.

Вивчення місця і ролі Польщі у міжнародних відносинах ранньомодерної доби має важливе значення для з'ясування процесу формування системи європейських держав, змін у міжнародній політиці, що мали стратегічне значення. До того ж у цей період династичні принципи та стосунки значною мірою починають підпорядковуватися національним чинникам, що надалі матимуть першорядне значення. Дослідження міждинастичного суперництва династій Ягеллонів і Габсбургів у першій половині XVI століття відіграло виключно важливу роль у трансформаційних процесах на теренах Священної Римської імперії і визначало політичну ситуацію у Центрально-Східній Європі загалом. Період раннього Нового часу позначився також появою проектів об'єднання Європи, центральне місце в яких посідала проблема взаємин Габсбургів з іншими династіями. Крім того, глибокий релігійний розкол, релігійно-політичні війни значною мірою змінили релігійну і політичну мапу модерної Європи. Історики зосереджують увагу на вивченні політики Габсбургів головним чином на теренах Західної Європи, вісь таких досліджень складає франко-італійський напрямок. В той же час позиції Габсбургів, їх відносини з державами у Центрально-Східній Європі тривалий час залишаються на маргінесі наукового інтересу. Водночас в історіографії залишається недостатньо вивченим «західний» вектор політики Ягеллонів. Відтак, слід вітати дослідження авторкою міжнародних відносин і династичного

протистояння двох великих європейських династій у цьому регіоні. Отже, актуальність теми рецензованої роботи не викликає заперечень.

Рецензована робота має логічну структуру, побудована за проблемно-хронологічним принципом, що дозволило дисертантці вирішити поставлені завдання і дійти обґрунтованих висновків.

Дисертанткою чітко сформульовані актуальність, мета і завдання дослідження, аргументовано визначені хронологічні межі, показано новизну та практичне значення дисертації. Визначення мети і власних завдань дослідження авторка формулює з урахуванням стану наукової розробки заявленої теми.

Дисертаційне дослідження виконано на основі аналізу значного і багатопланового корпусу архівних та опублікованих різноманітних джерел – постанови і рішення сейму, королівські інструкції, ділова дипломатична кореспонденція, наративні матеріали. Заслугою дисертантки є виявлення і визначення змісту зібрань документів, розпорошених в архівах та бібліотеках Польщі та інших країн.

У другому розділі «Ягеллони і Габсбурги: боротьба за вплив у Центрально-Східній Європі (перша чверть XVI ст.)» досліджено міждинастичні відносини та політику Сигізмунда I Ягеллона у Центрально-Східній Європі, його протистояння з династією Габсбургів. О.М.Звягіна цілком слушно акцентує увагу на змінах у відносинах між Польським королівством, Чехією та Угорщиною, обумовлених, на її думку, династичними стосунками між королями, а також політичними інтересами, що також мали на меті обмеження габсбурзького впливу. У складному політичному пасьянсі східної політики дисертантка підкреслює й такий чинник, як намагання папського Риму за допомогою Ягеллонів захистити східні кордони й не допустити наступу Османської імперії. Цілком виправдано у розділі зосереджено увагу на політичній ситуації, що склалася внаслідок смерті Владислава II та імператора Максиміліана I і виборів нового імператора Священної Римської імперії. Авторка обґрунтовано визначила

головні чинники, що вплинули на погіршення відносин всередині династії Ягеллонів і на позицію Людовика II, чеських та угорських станів на виборах нового імператора із династії Габсбургів. Ще одним важливим чинником розколу династії Ягеллонів стала політика центральноєвропейських країн щодо Османської імперії. Переконливим є положення про те, що Сигізмунд I прагнув до укладання мирних договорів з Портою й у такий спосіб намагався захистити свої кордони. Цікавими і науково обґрунтованими є положення і висновки про те, що чеський та угорський король Людовик II орієнтувався на те, щоб виступити за підтримки Габсбургів та Риму проти Османської імперії, результатом таких планів став крах хрестового походу та загибель короля.

У третьому розділі «Дипломатичні змагання Польського королівства за корони Чехії та Угорщини» проаналізовано політичні процеси в даному регіоні й визначено роль династичних змагань Ягеллонів та Габсбургів. Авторка чітко визначає особливості політичної ситуації, що виникла після смерті короля Людовика II у Чехії та Угорщині. Династичні зв'язки Габсбургів та Ягеллонів ускладнювали політичну боротьбу за корони обох держав. Слід погодитися з твердженням про те, що перемогу Фердинанда I Габсбурга у Чехії значною мірою обумовили тактичні помилки Сигізмунда, який вважав ці землі сферою свого безперечного впливу. Достатньо обґрунтованим є висвітлення боротьби навколо угорської корони, внаслідок якої тут утворилося двовладдя.

Дисертантка проаналізувала позицію Польського королівства у збройному протистоянні між Яношем Заполья і Фердинандом I Габсбургом за угорську корону. При цьому досить вдало визначена обережність польського короля у цьому протистоянні, оскільки відкрита підтримка Заполья могла викликати наступ Габсбургів. Водночас польська корона враховувала активне втручання Франції, яка претендувала на гегемонію у Європі й всіляко намагалась послабити позиції Габсбургів. Поразка Заполья,

як справедливо стверджує дисертантка, стала ще одним свідченням зацікавленості Польського короля у послабленні Габсбургів.

У четвертому розділі «Угорська політика Сигізмунда I між Габсбургами і Османською імперією» проаналізовано політичний вплив Польського королівства на конфлікт в Угорщині після включення в нього турків. У дисертації простежено встановлення союзницьких відносин між Заполля і Османською імперією у війні проти Габсбургів і зміну політики польського короля. Слід погодитися з висновком про те, що на цьому етапі війни польський король був зацікавлений в укладанні миру між Фердинандом I і Яношем Заполля, що давало йому можливість впливати на ситуацію в Угорщині. Цікавими й підтвердженим аналізом джерел є положення про політику Польщі щодо Османської імперії, про те, що така гнучка політика польської корони дала їй можливість зберегти вплив на міжнародні відносини у цьому регіоні, підписати мирний договір з Портою й не викликати при цьому протистояння з папським Римом і конфронтації з Габсбургами.

Логічним продовженням аналізу є визначення позиції Польщі після укладання Познанського миру 1533 року і поновлення військового конфлікту між Яношем Заполля і Фердинандом I. О.М.Звягіна докладно й ретельно простежила політичну ситуацію й позицію Ягеллонів, визначила причини поновлення військового протистояння. З'ясовано умови за яких було укладено мир, згідно якого було встановлено поділ Угорщини між Янушом Заполля і Фердинандом. У дисертації чітко визначене антиосманське спрямування договору, мета якого не допустити турецького панування на територіях, що були під владою Заполля. Авторка справедливо зазначає лавірування Сигізмунда між ворогуючими сторонами, наслідком якого стало укладання династичної угоди з Габсбургами і, водночас, династичне зближення з Янушом Заполля. Такі дипломатичні маневри не дали бажаного результату, що призвело до втрати контролю над Угорщиною й поділ її земель між Габсбургами та Портою.

Висновки дисертації є достатньо аргументованими, підтвердженими аналізом джерел.

Водночас, дисертація не позбавлена недоліків і містить деякі положення, що мають дискусійний характер і потребують уточнень та коректив.

Зокрема, при аналізі джерельної бази дослідження, який є в цілому ґрунтовним і дає уявлення про її репрезентативність, варто було б дати більш розгорнуту характеристику груп документів і матеріалів, які, про що детально показано в дисертації, містяться в різних зібраннях та архівах.

У дисертації окреслена методологічна база дослідження, яка в цілому не викликає заперечень і корелюється з поставленими завданнями. Доцільно було б використати методи історичної комунікології, які почали широко вживатися в сучасних дослідженнях з історії дипломатії для визначення специфіки дипломатичної комунікації Середньовіччя і раннього Нового часу.

Ключову роль для династії Габсбургів, в першу чергу для імператора Карла V, відігравали відносини зі своїм давнім і сильним суперником – Францією. У дисертації цей вектор політики Ягеллонів залишився недостатньо висвітленим. Натомість Польща й у наступні століття намагалась скористатися суперництвом Габсбургів і французьких королів в своїх політичних інтересах.

Династичне суперництво Габсбургів та Ягеллонів відбувалось в період активної фази Реформації і релігійного розколу, який набув загальноєвропейського масштабу. У цьому контексті важливо було б визначити роль релігійного чинника у їхніх відносинах.

Ягеллони і чеські королі мали тісні династичні стосунки з саксонськими герцогами, що суттєво впливало на політичну ситуацію у Східноєвропейському регіоні. Зокрема Барбара, донька Казимира IV та Елжбети Габсбург була дружиною герцога Георга Саксонського, який проводив активну зовнішню політику для протистояння Реформації і проти

наступу Османської імперії. Доцільно було б зазначити вплив цього династичного чинника на суперництво Габсбургів і Ягеллонів.

Дискусійним є твердження про те, що обрання Сигізмунда імператором не вдалося втілити в життя через відмову чеської шляхти підтримати його кандидатуру на виборах. На вибори 1519 року впливали й інші важливі чинники та обставини, суперництво і домовленості німецьких курфюрстів, активна роль фінансових груп, про що варто було б зазначити в аналізі цієї події.

У висновках до дисертації міститься чимало фактичного матеріалу, який у лаконічній формі передає зміст розділів. Варто було обмежитися узагальненими формулюваннями, що визначають стратегічні моменти зовнішньої політики Польщі, суперництва двох династій та їх вплив на міжнародні відносини.

Всі ці зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи. Дисертація Звягіної О. М. є самостійним завершеним комплексним дослідженням важливої і маловивченої в історичній літературі теми написаним на основі широкого кола джерел. Результати дослідження в сукупності вирішують важливу наукову проблему в галузі всесвітньої історії.

Дисертація оформлена у відповідності з встановленими вимогами. Результати праці повністю викладені в монографії і статтях дисертантки, опубліковані у фахових журналах і наукових збірниках, апробовані на авторитетних наукових конференціях. Основні положення дисертації ідентичні зі змістом автореферату.

Матеріали, положення, спостереження і висновки дослідження можуть бути використані при написанні підручників, навчальних посібників, лекційних курсів та монографій з всесвітньої історії, історії дипломатії та міжнародних відносин.

Все зазначене вище дає підстави зробити висновок, що дисертація Звягіної Олександрі Михайлівни «Зовнішня політика польського королівства

у Центрально-Східній Європі в умовах міждинастичного суперництва Ягеллонів і Габсбургів (1507 – 1548 рр.)», відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р., зі змінами і доповненнями згідно з Постановою КМУ № 656 від 19.08.2015 р., Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р., а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Доктор історичних наук, професор
кафедри всесвітньої історії,
перший проректор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка

В.О.Дятлов

Григорій Дятлова В.О. «засвідчую»
Начальник відділу кадрів

Л.Ф.Лук'яненко